

TÜR ÖZELLİKLERİ VE TARİHLERİNE GÖRE TÜRK VE DÜNYA MASALLARI

Ali Fuat ARICI*

ÖZET

Masallar bir halk eğitimi vasıtasıdır. Masalları okuyan ve dinleyen insanlar, bir taraftan eğlenip hoş vakit geçirirken, diğer taraftan dertlerine çözüm bulurlar. İnsanoğlunun asırlardır dilinden düşürmediği bu türün oldukça eski bir geçmişi olduğu bilinmektedir. Bu çalışmayla Türk ve dünya masalları kaynaklarının sınıflandırılması ve çeşitleriyle yine bu masalların özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Masalın Tanımı ve Tarihçesi

Arapça "mesel" kelimesinden dilimize geçmiş olan ve Anadolu'da "masal" olarak kullanılan terim, diğer Türk diyarlarında "ertegü, ertekek, erteki, çöçak" gibi kelimelerle ifade edilmektedir.

Sözlü edebiyat geleneğinin eski ve en önemli ürünlerinden birisi olan masal türü çeşitli eserlerde şöyle tanımlanmaktadır:

"Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağandışı olayları anlatan hikâye."¹

"Genellikle olağanüstü kahramanlara ve maceralara yer verilen, konusu hayalî, kulaktan kulağa anlatılarak geçen halk hikayesi."²

"Aslında iştikakına göre, Habeşçe mesl, messale Aramîce "masla" ve İbranîce "maşal" gibi, mukayese ve karşılaştırma ifade eder; tabirler mutad olarak bu şekli aldıkları için, bu kelime de sonra umumî olarak, atalar-sözü ve darb-ı mesel manasını almıştır."³

* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi.

¹ Türkçe Sözlük, C.2, s. 992.

² Meydan Larousse, C. 8. Meydan Yayınevi. İstanbul, 1972. s. 425.

³ İslâm Ansiklopedisi, Maarif Basımevi, İstanbul, 1960, s. 121.

Pertev Naili Boratav'a göre masal, "nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü. Gerçekle ilgisiz ve anlatıtlıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatıdır."⁴

Saim Sakaoglu'na göre ise, "kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden. Hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türü"⁵ olarak ifade edilmiştir. Tanımlarda da görüldüğü üzere masalın en önemli özelliği hayal mahsulü olmasıdır. Her ne kadar Andersen masalları gerçek yaşamdan kesitler verser de diğer masallarda bunu görmek pek mümkün değildir. Zaten masalı diğer türlerden (hikâye, destan, efsane) ayıran en önemli özellik de budur. Yine tanımlardan hareketle, masallardaki yer, zaman ve kahramanlar belirsizdir. Anka kuşu, dev, Kaf dağı gibi kavramların gerçekte bir karşılığı yoktur. Tanımlardan çıkarılacak diğer ortak bir yargı da türün sözlü bir edebiyat ürünü olmasıdır. Sözlüklerde masal için çeşitli terimler kullanılmış olsa da konunun uzmanları türe, sözlü edebiyat ürünü tabirini uygun görmüşlerdir.

Masalın muhtevası, şekli, kaynağı ve yayılışı ile ilgili teorilerin öncüsü Alman Wilhelm Grimm'dir. Grimm, 1856 yılında kardeşiyle beraber hazırladığı "Kinder und Hausmarchen (Çocuk ve Ev Masalları)" isimli Almanca kitabın ön sözünde masalların kaynağı konusunda iki görüş ileri sürmüştür. Hint - Avrupa dil dairesine giren milletlerin masalları, tespit edilemeyen bir tarihî devrin mirasıdır. Masallar eski mitlerin parçalanmış şekilleridir. Bunlar ancak içinden çıktıkları mitlerin kesin olarak açıklanmasıyla anlaşılabilir. W. Grimm'in görüşlerinden hareketle masalların kaynağı konusunda iki yeni teori geliştirilmiştir. Mitolojik görüş, masalları ve mitleri, Hint - Avrupa mitolojisinin devamı olarak kabul etmiştir. Masallardaki olayları, güneşin doğuşu, batışı, fırtına gibi tabii olaylara bağlı olarak açıkladıklarından Güneş mitolojistleri lakabıyla da tanınmışlardır. Hindoloji görüşü ise masalların kaynağının Hindistan olduğunu ve masalların üç yolla batıya taşındığını ileri sürmüştür.

1. Masalların bir bölümü X. yüzyıldan sonra İslâmî tesirle Bizans, İtalya ve İspanya yoluyla Avrupa'ya taşınmıştır.

2. Bir grup masal X. yüzyıldan sonra İslâmî tesirle Bizans, İtalya ve İspanya yoluyla Avrupa'ya taşınmıştır.

3. Budist malzeme ise Moğollar vasıtasıyla Çin ve Tibet 'ten Avrupa ya taşınmıştır.⁶

⁴ Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yay., İstanbul, 1997, s. 75.

⁵ Saim Sakaoglu, Masal Araştırmaları, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. 2.

⁶ Umay Günay, "Masal", Türk Dünyası El Kitabı, c.III, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara, 1992, ss.321-322.

Masalların batıya taşınması ile ilgili anlatılan şöyle bir menkıbe vardır: Ulaşım imkânlarının kısıtlı olduğu devirlerde uzun yolculuklar çoğunlukla deniz yoluyla yapılmış. Bazen aylarca devam eden bu yolculuklarda yollar bir türlü bitmezmiş. Yolcuların sıkılmasını önlemek ve onlara hoş vakitler geçirtmek amacıyla Hindistan'dan her yolcu gemisine birer "masalcı" alınır ve masal anlatması istenirmiş. Yolcular ise masalcılardan öğrendiği masalları batıya taşır ve orada anlatırlarmış. Böylece Hindistan masalları Avrupa'ya ulaşmış. "Mitolojik ve hindolojik görüşe tepki olarak ortaya çıkan antropolojik görüş masalların kaynağı olarak Hindistan'a tanınan önceliği reddederek yeni bir teori ileri sürmüştür. Masalların tek kaynağı yoktur. Aynı kültür seviyesindeki insanların ortak inanç ve âdetlere sahip olduklarından hareketle masalların farklı yerlerde birbirine benzer olarak ayrı ayrı meydana geldiklerini benimsemiştir."⁷

Masalların kaynağı ile ilgili Gedeon Huet'in yaptığı sınıflandırma (mitolojik, hindolojik ve antropolojik görüş) ülkemizde de konunun uzmanları tarafından kabul görmüştür. Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu'nun Mitoloji Okulu, Hindoloji Okulu ve Antropoloji Okulu⁸ dediği bu sınıflandırma Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nda, "Tarih Öncesi Görüş, Tarihi Görüş ve Etnografik Görüş"⁹ olarak adlandırılmıştır.

Türk masallarının kaynağı ile ilgili şimdiye kadar araştırma yapılmamıştır. Ancak, derleme ve sınıflandırma çalışmaları yapılmıştır.

Türk masallarını ilk derleyen Rus Türkoloğu F. Wilhelm Radloff'tur. "Radloff 1866 ile 1907 yılları arasında Asya Türklerinden derlediği masalları on cilt olarak yayımlamıştır."¹⁰

Kunos'tan sonra Türk masallarını toplayıp çalışanlar arasında Albert Wesselski, George Jakob, Theodor Menzel ve Friedrich Giese'yi sayabiliriz.¹¹

Pertev Naili Boratav'ın Wolfram Eberhard ile 1953 yılında yaptığı "Türk Masalları Tip Kataloğu"ndan sonra Boratav önce 1955'de "Zaman Zaman İçinde"¹² sonra 1969 yılında "Az Gittik Uz Gittik"¹³ adlı eserleriyle Türk masalları hakkında bilgi ve metinlere yer vermiştir.

Türk masalları üzerine çalışanlardan birisi de Eflatun Cem Güney'dir. Avrupalı masalcılardan yaptığı çevirilerden başka, kendisi de geleneğe uygun olarak

⁷ Günay, age., s. 322.

⁸ Bilgi Seyidoğlu, Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar, Bayram Matbaası, Ankara, 1975, s. XXX.

⁹ Sakaoğlu, age., s. 5.

¹⁰ Sakaoğlu, age., s. 27.

¹¹ Seyidoğlu, age., s. 6,7.

¹² Pertev Naili Boratav, Zaman Zaman İçinde, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1958.

¹³ Pertev Naili Boratav, Az Gittik Uz Gittik, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1969.

çocuklara masallar yazmış ve derlemeler yapmıştır.¹⁴ Türkiye'de masal derlemesi yapan bir diğer araştırmacı Naki Tezel'dir.¹⁵ Yine Mehmet Tuğrul da Malatya masallarını derlemiştir.¹⁶ 1960'lı yıllardan sonra üniversitelerde de masal derleme çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Özellikle, Ankara¹⁷ İstanbul¹⁸ ve Erzurum¹⁹ üniversitelerinde yapılan tezler önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bunlardan Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın Atatürk Üniversitesinde Saim Sakaoğlu,²⁰ Bilge Seyidoğlu²¹ ve Umay Günay'a²² yaptırdığı doktora tezleri, masal derlemesi konusunda yapılan önemli çalışmalardır. Yaptırılan bu tezler daha sonra kitap olarak basılmıştır.

Masalların Sınıflandırılması ve Çeşitleri

Masalların sınıflandırma çalışmaları geçtiğimiz yüzyılın (XX. Yüzyıl) başlarından itibaren başlamıştır. Bu yüzyıldan önce sınıflandırma çalışmaları yapılmış olsa da maksatlarına ulaşamamıştır. Alman J. G. Von Hahn 1864, Danimarkalı H.F. Fielber 1864 ve İngiliz J. Jakobs 1891 yıllarında birer sınıflandırma çalışmaları yapmışlardır.²³

"Geneli kapsayan bir tip sistemi oluşturularak yapılan ilk sınıflandırma çalışması Finli masal araştırmacısı Antti Aarne tarafından 1910 yılında yapılmıştır. Aarne bu sınıflandırmayı, Fin, Danimarka ve Alman masallarında kullanmıştır. İkinci olarak 1928 yılında İngiliz dilinde yazılan masallar üzerinde Stith Thompson tarafından kullanımı ve geliştirilmiştir.²⁴

Her ne kadar bu sınıflandırma Max Luthi tarafından göreceli bulunsa da, büyük kabul görmüş ve Uluslararası Masal Kataloğunda yer almıştır.

Sınıflandırma şöyledir:

1. Hayvan Masalları

Vahşi Hayvanlar

Vahşi Olup Evcilleşebilen Hayvanlar

¹⁴ Eflatun Cem Güney, Masallar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

¹⁵ Naki Tezel, Türk Masalları I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

¹⁶ Mehmet Tuğrul, Malatya'dan Derlenmiş Masallar, Ankara, 1946.

¹⁷ Olcay Öneray, "Türk Dili ve Edebiyatı Çalışmaları", Türkoloji Dergisi, C.I, s. I, ss. 149-164.

¹⁸ Muharrem Ergin, Türkoloji Tezleri, TDED, Edebiyat Fakültesi Matbaası, C.X, İstanbul, 1960, ss.133-136

¹⁹ Muhan Bali, "Atatürk Üniversite Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tez Çalışmaları", TDED, Cilt XIV, ss. 139-145.

²⁰ Saim Sakaoğlu, Gümüşhane Masalları, Ankara, 1973.

²¹ Seyidoğlu, age.

²² Umay Günay, Elazığ Masalları, Erzurum, 1975.

²³ Sakaoğlu, age., s. 10.

²⁴ Max Luthi, "Avrupa Masal Tipleri ve Kişileri", (Çev. Sevcengül Sönmez), Millî Folklor Dergisi. S. 36, s. 70.

- Ormanda Yaşayan Hayvanlar
- Ev Hayvanları
- Kuşlar
- Balıklar
- Diğer hayvanlar
- 2. Asıl Masallar
 - Peri Masalları
 - Legend Tarzındaki Masallar
 - Hikâye Tarzındaki Masallar
 - Şeytan Masalları
- 3. Fıkralar
 - Karı- koca fıkraları
 - Budala fıkraları²⁵

Aarne-Thompson sınıflandırması, ülkemizde 1953 yılında Alman Wolfram Eberhard ile birlikte Türk masalları üzerine ilk sınıflandırmayı yapan Pertev Naili Boratav tarafından da kabul görmüş ve Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı adlı eserinde bu sınıflandırmaya yer vermiştir.

Boratav yine aynı eserinde Türk masalları bu sınıflandırmada yer alan çeşitlemelerin her birine uyan örnekler bulunduğunu da vurgulamıştır.

Boratav ile Eberhard'ın 1953 yılında Almanya'da yayınladıkları "Typen Türkischer Volksmarchen (Türk Halk Masalı Tipleri)" adlı eserdeki sınıflandırma ise şöyledir:

- Hayvan Masalları
- Hayvan ve insan masalları
- Hayvan veya bir ruh bir insana yardım eder
- Tabiat üstü bir ruh veya hayvanla evlenme
- İyi ruhla ve evliyalarla yaşama
- Kötü ruhlarla yaşama
- Kaderin hâkimiyeti
- Rüya
- Bir kız, sevgili bulur
- Bir erkek, sevgili bulur
- Fakir bir kız, zenginle evlenir
- Hor görülen koca kahramandır
- Kıskançlık ve iftira
- Zina ve baştan çıkarma
- Acayip icraat ve olaylar
- Acayip davalar
- Realist masallar
- Acayip tesadüfler

²⁵ Luthi, age., s. 70.

Komik hikâyeler

Aptal ve tembel erkek ve kadınlar

Hırsız ve dedektif

Sihirbazlar

Akıllı, hilekâr veya cimri erkek ve kadınlar

Prof. Dr. Boratav masallarla ilgili bir diğer eseri "Az Gittik Uz Gittik"te Bursalı Lamiî Çelebinin daha önceleri "Mecmaü'l-letâif" adlı kitabında yüzeysel bir sınıflandırma yapıldığını da belirtmiştir.²⁶

1900'lü yıllar masal araştırmalarının sıkça yapıldığı yıllar olmuştur. Başta Avrupa olmak üzere dünyanın pek çok yerinde masalları sınıflandırma çalışmaları yapılmış ve kataloglar oluşturulmuştur.

Hayvan Masalları

Kahramanları hayvanlar olan masallardır. Kökleri Pançatantra ve Aisapos'a kadar dayanan bu masalların en önemli özelliği nasihat vermektir.

Bir düşünceyi güçlendirmek ya da örnek göstermek gayesiyle yeri geldiğinde anlatılır. Tekerlemeli bölümleri yani döşemesi bulunmaz. Diğer masallara nazaran kısadır. Hayvan masallarının yazılı edebiyattaki ustası Fransız La Fontaine'dir. "La Fontaine büyük çoğunlukla Ezop'tan, biraz da Fransız halk hikâyelerinden hatta Osmanlı tarihinden aldığı konuları zekâ pırıltıları ile birleştirerek Fransız dilinin en iyi işlenmiş klâsik şiirlerini yazdı.²⁷

Hayvan masalları ile La Fontaine adı birlikte anılır olsa da bu türün kaynağının Hint ve Şark masalları olduğu düşünülmektedir. Feridüddin Attar'ın Mantıkü't-Tayr'ı, Mevlâna'nın Mesnevî'si, Sâdi'nin Bostan ve Gülistan'ı ile Şeyhî'nin Harnâme'sinde aynı motifler kullanılmıştır.²⁸

Hayvan masallarının motifleri fazla zengin değildir. En sık rastlanana ise konuşan hayvan motifidir.

Asıl Masallar: Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar

Masal denince ilk akla gelen - konusu tamamıyla hayalî, kahramanları olağandışı (periler, cinler, devler, ejderhalar vb.) varlıklar olan - olağanüstü masallardır. Bu masallar diğer masallara göre daha karmaşık olaylarla örülmüştür. Masal kahramanlarının sayısı daha çok, masalların üslûpları ise daha "masalca"dır.

"Peri masalları diyarı geniş derin ve yüksek olup bir sürü şeyle doludur. Orada her türden hayvan ve kuş bulunur; kıyısı olmayan denizler ve sayısız yıldız;

²⁶ P.Naili Boratav, Az Gittik Uz Gittik, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969, s. 407- 408.

²⁷ Hasan Latif Sarıyüce, "Ders veren Türk Masalları", Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, no: 354, Ocak 1979, s. 8533.

²⁸ M. Ruhi Şirin, Masal Atlası, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, ss. 21-24.

büyülü bir güzellik ve her zaman var olan tehlike; sevinç ya da üzüntü, ki ikisi de kılıç kadar keskindir. Masallar diyarında gezinmiş olan insan kendini talihli sayabilir, ama diyarın zenginliği ve garipliği onları anlatmaya kalkışacak gezginin dilini bağlar. Gezin bu diyarırken fazla soru sorması tehlikelidir, yoksa kapılar kapanır ve anahtarları kaybolur... Bir bütün olarak peri masalının üç yüzü vardır. Doğa üstüne dönmüş mistik bir yüz, doğaya dönmüş sihirli bir yüz ve insana dönmüş acıma ve hor görme aynası.²⁹

Olağanüstü masalların içinde yer alan Türk masalları gerçeğe yakın motifler içermektedir. Cinler, periler, devler insanlardan çok farklı varlıklar olarak görülmektedir. "Kısacası Türk geleneği en "masalımsı" anlatıları bile gerçeğe yaklaştırma eğilimindedir."³⁰

Gerçekçi masalların olayları ve kahramanları gerçeğe yakındır. Padişah, Keloğlan ve Köse en önemli gerçekçi masal kahramanlarıdır. Padişah masallarında, padişahın yerini vezirlerin, beylerin ve zengin kişilerin aldığı da olur. Özellikle Türk masallarında padişah ya da bu roldeki kahraman genellikle kötü ve halkına zulüm eden bir karakter taşır. Bu masallardaki iyi kahraman da padişahın küçük oğlu ya da kızı veya fakir ailelerin çocuklarıdır.

"Türkiye'de çok yaygın biçimiyle "Keloğlan, Azerbaycan'da Keçel Memed, ya da Keçel Yeğen, İran'da Keçel, Gürcüler'de ise Kel Kafalı Kaz Çobanı biçiminde adlandırılan masal kahramanı, seçkin, soylu, üstün nitelikleri olan sevimli ve talihli bir kişidir. Keloğlan başından geçen birçok olay ve serüvenden sonra, masalın sonunda amacına ulaşır."³¹ Ancak bütün Keloğlan masalları için kahramanın iyi meziyetlerle dolu ve sevimli olduğu söylenemez. Özellikle Keloğlanla Köse masallarında bu açıkça görülmektedir.

Gerçekçi masalların bir diğer önemli kahramanı olan Köse, genelde çevresindeki kişilere çeşitli oyunlar oynayan oldukça uyanık bir kişidir. Bunların dışında "koca-karı masalları hırsız-haydut masalları ve deli kişilerin masalları da gerçekçi masallardandır."³²

Masalların özellikleri

İnsanlığın binlerce yıllık tecrübe, arzu ve özlemlerini dile getiren masalların en önemli özelliği kişi ve olayların olağanüstü nitelikler taşımasıdır.

²⁹ J.R.R., Tolkien, Peri Masalları Üzerine, (Çev. Serap Erincin), Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 11-41.

³⁰ Boratav, age., s. 82.

³¹ Tahir Alangu, Keloğlan Masalları, Türk Dili Dergisi, C. XIX, S. 207, ss. 459-460

³² Boratav, age., s. 85.

Bu da hayal ürünü olmasından kaynaklanmıştır. İnsanlar yapmak isteyip de yapamadıklarını hayallerinde canlandırmış, bunları gerçek dışı ve olağanüstü tiplere yükleyerek zaman içinde yoğurmuştur.

"İnsanlığın hayat içinde ve tabiat karşısındaki ortak duygu ve düşüncelerinin temlerini işleyen masallar, söylendikleri dile göre millî karakter kazanırlar. Hint ve Türk masalı deyişimiz bundandır."³³ Çağları aşan masal geleneği anlatıldığı her yerde kendine yeni kahramanlar bulmuştur.

Masallarda sebep-sonuç ilişkisi yoktur. Olayların neden meydana geldiği bilinmez. Birdenbire olaylar gelişir. Zengin fakirin, fakir zenginin yerini alabilir. Yoksul bir kız şehzadeyle evlenebilir. Keloğlan padişah olabilir. Padişah fakirleşebilir. Kısaca masalda imkânsızlık diye bir şey yoktur. "Düşünülen ve düşünilemeyen her şey olabilir. Bir küpün üzerine binip gözümüzü açıp kapayınca kadar bir yıllık yolu alabilirsiniz. Yedi kat yerin altında karıncaların padişahıyla buluşur. bir ejderhanın sırında on iki kat gökyüzüne bir anda yükselerek aslanlar padişahıyla konuşabilirsiniz."³⁴ Daha önce de belirtildiği üzere söylendiği millete göre ulusallık özelliği gösteren masallar, olağanüstü ve gerçek dışı vasıflarını Türk masallarında gerçeğe yaklaştırmıştır.

"Türk masallarının olağanüstü öğeleri gerçekte sanıldığı kadar akıl dışı nitelikte değildir. Şehirlerden uzaklaştıkça, yani sözlü geleneğin, yazılı edebiyatın ve yabancı kültürlerin etkilerinden korunduğu çevrelere, köy ve göçebe ortamına yaklaştıkça masallardaki olağanüstü çeşni hafifler, bu nitelikteki varlıkların çoğu kez sadece adları anılmakla yetinilir; cin, peri, ejderha vb. denip geçilir; bir devin tasviri çizilirken o, insanlardan pek farkı olmayan, belki daha büyücek, daha oburca bir yaratık; ejderha irice bir yılan, periler insanlardan farksız görünüşte ve davranışta yalnız kılık değiştirme yeterliği olan kişiler gibi canlandırılır. Bütün bu varlıkların akıl dışı, hayal ürünü nitelikleri üzerinde durulmaz."³⁵

Masalın kendine özgü bir anlatım şekli vardır. Hayvan masalları hariç diğer bütün masallar üç bölümden meydana gelir. Bunlar, döşeme (giriş), gövde(gelişme) ve sonuç bölümleridir. Bazen bir tekerleme veya sade bir kalıp ile sözle başlayan masalların bu giriş bölümünün masaldaki olayla bir ilgisi yoktur. Burada dinleyicinin olayla bir bağlantısı bulunmaz. Sadece dinleyicinin ilgisi çekilir. En çok rastlanan giriş formelleri: "Bir varmış bir yokmuş" veya "Evvel zaman içinde..." formelleridir. Döşemeden sonra, "Adamın biri", Vaktiyle memleketin birinde" veya "Günün birinde" gibi söz açıcı başlangıçlarla³⁶ geçilir. Bu bölümde kahramanların bütün meziyetleri ile olay anlatılır. Masalın asıl bölümü burasıdır. Üç elma bölümü

³³ Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 388.

³⁴ Tezel, age., s. XV.

³⁵ P.Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1997, ss. 81-82.

³⁶ İbrahim Kıbrıs, Uygulamalı Çocuk Edebiyatı, Ankara, 2000, s. 37.

de denilen sonuç bölümü yine bir tekerlemenin yer aldığı bitiş bölümüdür. Genellikle bir dileğin yer aldığı bu bölümde masalcı masalına gerçeklik payı vermek ister. Burada sıkça dile getirilen tekerlemeler şöyledir: "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine", "Gökten üç elma düştü, biri söyleyene, biri dinleyene, biri de bana" gibi.

Masallar eğitici, öğretici ve ders verici nitelik taşırlar. Özellikle hayvan masalları tamamen ders vericidirler. Yapılan iyilikler övülür, ödüllendirilir. Kötülükler ise cezasız kalmaz. Dinleyenler iyilik yapmaya yönlendirilir. Bu Beydeba'nın Pançatantra'sında açıkça görülebilir.³⁷

Masallarda yer ve zaman belirsizdir. Başlangıç (döşeme) bölümünde de buna atıfta bulunularak "Evvel zaman içinde" veya "Develer tellal, pireler berber iken" ifadeleriyle zaman belirsizleştirilir. Mekân ise gerçekte olması mümkün olmayan özellikler içermekte ve adlandırılmaktadır.

Masalların dili sade, üslubu akıcıdır. Yedi yaşındaki bir çocuktan yetmiş yaşındaki bir ihtiyara kadar toplumun her kesimine hitap edebilecek bir söyleyişe sahiptir. İçinde diğer anonim halk edebiyatı ürünleri de (atasözü, alkış, kargış vb.) yer almaktadır.

Masalları Anadolu'da çoğunlukla kadınlar anlatmışlar ve bunun üzerine "masal anası" tabiri oluşmuştur. "Bu sebeple, masallarda kadın kahramanlar da erkek kahramanlar kadar etkilidir."³⁸ Türk masallarındaki kadın unsuru ile ilgili Prof. Dr. P. Naili Boratav'ın görüşü şöyledir: "Kadın kişiler masalda kadın cinsinin haklarına ulaşmak için girişmek zorunda kaldıkları savaşı temsil ederler. Gerçekten de, olağanüstü masallarda olsun, gerçekçi masallarda olsun, tuttuğunu koparan, gözünü budaktan sakınmayan genç kız ve genç kadın tipleri çok belirgin olarak çizilmiştir. Bunun bir nedenini masalların, hele olağanüstü nitelikte olanların, anlatma ve yayılma işinin daha çok kadınlarca benimsenmiş olmasında aramak gerekir."³⁹

Sözlü edebiyatın önemli bir kısmını içine alan masal türü, anlatıldığı yere göre yerellik özelliği gösterir. Mal olduğu milletin kültüründen önemli izler taşır. Hint masallarında Budizm'in⁴⁰, Japon Masallarında Şintoizm ve Budizm'in⁴¹ etkisi görüldüğü gibi Türk masallarında da İslâm dininin etkisi görülmektedir. "Türk masallarında, masal kahramanının iyi bir Müslüman, Allah indinde makbul bir kul

³⁷ Şirin, age. , s. 15

³⁸ Günay, age., s. 327.

³⁹ Boratav, age., s. 84.

⁴⁰ Şirin, age., s. 14.

⁴¹ Mikiko Uehara, "Japon Masallarında Olağanüstü Karakterler", Millî Folklor Dergisi, S. 28.

olması kabulü yaygındır. İnançlı ve tevekkül sahibi kullar, halledemeyecekleri bir sıkıntı ile karşılaştıklarında, dua ve ibadet ederek Allah 'tan yardım isterler.”⁴²

KAYNAKÇA

- Alangu, Tahir, **Keloğlan Masalları**, Türk Dili Dergisi, C. XIX, S. 207.
- Bali, Muhan, “Atatürk Üniversite Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tez Çalışmaları”, **TDED**, Cilt XIV.
- Boratav, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Boratav, Pertev Naili, **Az Gittik Uz Gittik**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1969.
- Boratav, Pertev Naili, **Zaman Zaman İçinde**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1958.
- Elçin, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.
- Ergin, Muharrem, Türkoloji Tezleri, **TDED**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, C.X, İstanbul, 1960.
- Günay, Umay, “Masal”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C.III, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Ankara, 1992.
- Günay, Umay, **Elazığ Masalları**, Erzurum, 1975.
- Güney, Eflatun Cem, **Masallar**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- Kıbrıs, İbrahim, **Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**, Ankara, 2000.
- Komasyon, **İslâm Ansiklopedisi**, Maarif Basımevi, İstanbul, 1960.
- Komasyon, **Meydan Larousse**, C. 8. Meydan Yayınevi. İstanbul, 1972.
- Komasyon, **Türkçe Sözlük**, MEB Yayınevi, Ankara, 2000.
- Luthi, Max, “Avrupa Masal Tipleri ve Kişileri”, (Çev. Sevgül Sönmez), **Millî Folklor Dergisi**, S. 36.
- Önertay, Olcay, “Türk Dili ve Edebiyatı Çalışmaları”, **Türkoloji Dergisi**, C.I, S. I.
- Sakaoğlu, Saim, **Gümüşhane Masalları**, Ankara, 1973.
- Sakaoğlu, Saim, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

⁴² Günay, age., s. 326.

- Sarıyüce, Hasan Latif, "Ders Veren Türk Masalları", **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, no: 354, Ocak 1979.
- Seyidoğlu, Bilgi, **Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar**, Bayram Matbaası, Ankara, 1975.
- Şirin, M. Ruhi, **Masal Atlası**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Tezel, Naki, **Türk Masalları I-II**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- Tolkien, J.R.R., **Peri Masalları Üzerine** , (Çev. Serap Erincin), Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul, 1999.
- Tuğrul, Mehmet, **Malatya'dan Derlenmiş Masallar**, Ankara, 1946.
- Uehara, Mikiko, "Japon Masallarında Olağanüstü Karakterler", **Millî Folklor Dergisi**, S. 28.

ABSTRACT

Tales is a means of folk education. People who read and lesson to tales both have a good time and solve theirs problem. For centuries this kinds whose mankind told is known that have an old past much. With this study, it is tried to bring up Turkish and world tales of sources, classification and variations with characteristics of again this tales.